

Torsdag med THORS

7.10.82

MÅNADSKORT och VISERKORT är termer som prof. Thors förespråkar framom det långa "uppvisningsbiljett" — vilket må noteras av dem som utger och nyttjar sådana. Och för alla och envar att observera: **JU** kombineras med **DESS** eller **DESTO**, inte med ett annat **JU**.

Akademiens ordlista ger besked om det.

Vilket av de tre orden — viserkort, månadskort, uppvisningsbiljett — som skall anses bäst, är inte lätt att avgöra. Det kan dock sägas att uppvisningsbiljett är lite långt. Månadskort är givetvis gammalt och vant för den som bor i Helsingfors, men kan kanske få en icke-helsingforsare att tro, att kortet är bundet vid kalendermånaderna, vilket det ju inte är. Jag håller före, att månadskort (trots den lilla betydelseklarheten) och viserkort är goda ord.

Först några ord om ett par all-dagliga små ord. I en rapport från Sverige i en tidning helt nyligen stod det: "ju bättre ett företag går ju mer skall det betala till fonderna"

Frågan gäller således uttrycket ju — ju, motsvarande det välkända ju — desto. "Går det an att skriva ju — ju? Beror det på engelskt inflytande?"

Uttryck med ju — ju som ovan är kända långt före den tid då det engelska inflytandet blev starkt, och jag är säker på att uttryckssättet inte beror på efterbildning av engelskans uttryck av typen the sooner, the better.

Ju — ju hör inte hemma i vårdat språk, utan där bör det heta ju — dess (eller desto), alltså t.ex. ju förr, dess (desto) bättre.

Den frågande undrar också, hur motsvarande uttryck lyder på norska och danska. På norska hör jo — jo till det allmänt godtagna språkbruket, jämte jo — dess eller desto, och detsamma gäller danskan.

En annan fråga gäller ett ord av betydelse bl.a. i huvudstadsregionens dagliga liv. Det heter i en rubrik: "SAD — samarbetsdelegationen — föreslår viserkort -83". Frågan lyder: "Är viserkort ett godkänt ord?"

Med rätta konstaterar fråganden, att ordet månadskort används i Helsingfors, medan Vanda brukar ordet uppvisningsbiljett. — Visera förekommer inte bara i sammanhang som "få sitt pass viserat", utan också i satser som "konduktören viserade biljetterna", där det är fråga om granskning enbart. Mot den bakgrunden skall viserkort förstås. Det kan utan vidare anses vara ett godkänt ord; en blick i

□

Hur uttalas ordet anrika, dvs det ord som brukas om t.ex. malmer?

Det uttalas med kort a och långt n — det innehåller samma förstavelse som t.ex. anlända. (Det uttalas alltså annorlunda än det anrika — med långt a — som ingår t.ex. i "hans anrika förfäder". I detta anrika är förleden ordet anor.)

□

"Vad har ordet fortusjka för ett ursprung?"

Den som ser eller hör en sådan fråga, gissar förmodligen att ordet är ryskt, men undrar väl, vad det betyder. Fortusjka, med tonvikt på andra stavelsen, är ett litet skåp ovanför en dörr eller en garderob. Det betecknades som sällsynt redan av Bergroth 1917. Ordet kommer från ryskans förtatjka "fönsterlucka".

□

"Varför används förhärda (åtminstone i vissa trakter) i en sats som "förhärda i om jag vet det"? (Förhärda har i bygden i fråga, liksom i min hemtrakt, uttalet "föhä:da"). — Jag skulle kalla detta förhärda en eufemism, dvs en förmildrande variant, för förbanna. Man säger ju också t.ex. "Han är så förhärdat snål" (och menar förbannat)

Det skall tilläggas att förhärdat som eufemism för en svordom har spridning; det är också känt i Sverige. Det lämpade sig givetvis bra som ersättare för en svordom: man talade ju om förhärdade syndare.

Carl-Eric Thors